

“HISOR” DAVLAT QO‘RIQXONASIDA ANIQLANGAN YANGI FAUNA VAKILI

Qashqadaryo viloyati Shahrisabz shahri ipak yo‘li ko‘chasi 140 uy. O‘zbekiston Respublikasi Ekologiya, atrof-muhitni muhofaza qilish va iqlim o‘zgarishi vazirligi huzuridagi "Muhofaza etiladigan tabiiy hududlar departamenti" "Hisor" davlat qo‘riqxonasi direktori Q.Normuxammedov va ilmiy bo‘lim xodimlari Behruz Begaliev, Valijon Badirov, Uktam Salohiddinov va qo‘riqxonada Ilmiy Kengashi a‘zosi Yakubov Kamil tayyorladi

Annotatsiya: Qo‘riqxonada faunasida yangi tur aniqlandi.

Kalit so‘zlari: *Mustela erminea-gornastay, Oq larcha (Laska), Qaronko‘l, Tanxozdaryo, Suvsarlar turkumiga, Bushnel,*

Mustela erminea-gornastay, Oq larcha (Laska).

“Hisor” davlat qo‘riqxonasining Tanxozdaryo bo‘limining Sarituz, Karankul kengliklarida S-38⁰51’ shimoliy, E-67⁰25’ sharqiy va dengiz sathidan 2400-3500 metr balalikda, ilmiy bo‘lim va davlat nazoratchilari tomonidan o‘rnatilgan “Bushnel” rusumli yashirin foto-videoqopqonga, Sutemizuvchilar oilasining Suvsarlar turkumiga, mansub - **Oq larchaning ilk bor** foto tasvirga olindi.

Larchalar yirtqich sut emizuvchilar guruhiga mansub, tez harakatlanadigan va juda sezgir-hushyor hayvonlar sirasidan bo‘lib, tanasi ingichka, cho‘ziq va juda egiluvchan. Ular Markaziy Osiyoda, Yevropa, Shimoliy Afrika, Shimoliy Amerika va Shimoliy Muz okeanining Kanada qirg‘oqlarining arxipelaglarida ham uchraydi. Ularning yashash biotoplari o‘rmon yaqinidagi ochiq yalangliklarda, botqoqliklar atrofida, bo‘tazorlar, tog‘ oldi qoyalarning tosh uyumlarida asosiy chegeralangan areallarda uchratish mumkin. Ular o‘z o‘yalarini chirigan daraxtlar tagida, tosh yorig‘lari va qoya osti kamarlarda 300-500 mm chuqurlikda joylashtirib, uning yon qismlarida, ayozli qish mavsumi uchun ozuqa saqlash, odobxon va bolalari uchun aloxida bo‘limlarga bo‘lingan, yertula shaklidan iborat bo‘lib, barcha bo‘linmalar quritilgan o‘t-o‘lanlar va ozuqlangan hayvon terisi, qushlarning pati bilan qoplab chiqadi.

Qo‘riqxonada 2012 yildan buyon barcha sarhadlarda foto va video qopqonlar o‘rnatilganligi, bois juda ko‘p noyob fauna vakillarining bioekologik xususiyatlarini o‘rganishda, yashash areallarini aniqlashda, ilmiy ma’lumotlar to‘plashda va asosli

ilmiy xulosalarni yakuniga yetkazishda, ahamiyati beqiyos bo‘lmoqda. Chunki olingan tasvirlarda vaqt, havo harorati, dengiz sathidan balandlik nuqtasi, shimoliy va sharqiy kenglik koordinatalari ham qayd etilmoqda. Ushbu ma’lumotlar esa ilmiy izlanuvchilarga birmuncha qulayliklar yaratib, noyob fauna vakillarini yana qo‘riqxonaning qaysi hududlarida uchrashi, o‘rganish va yashirin kameralarni o‘rnatishda, xatoliklarga yo‘l qo‘yishni oldini olib, dala amaliyoti davridagi vaqtini besamar sarflashni oldini oladi.

Qo‘riqxonada ilk bor, foto qopqonga muhrlangan Oq larcha, Larchaga nisbatan bir- oz yirikroq, dumining uchi qora, uzunligi 16-38 sm, vazni esa 260 grammgacha bo‘ladi. Ularning asosiy ozuqasi, mayda kemiruvchilar-sichqonlar, suvda yaxshi suzaolgani bois baliqlar, baqalar bilan ozuqlanadi. Aslida yer hayvoni bo‘lgan larchalar, daraxtlarga epchil harakatlanish xususiyatiga egaligi tufayli, qushlar o‘yasidagi tuxum va yangi ochib chiqqan poloponlar, xatto, o‘y mushugi, quyon, bo‘rilar och qolganda, turli mevalar va har xil organik chiqindilar bilan oziqlanish xususiyatiga ega fauna vakillari sirasiga mansubligi bilan ajralib turadi.

Yiliga bir marta, bahorning oxiri, yozning boshlanishida 3-18 tagacha avlod davomchisini 280 kundan keyin, dunyoga keltirishi kuzatilgan, lekin o‘rtacha 4-9 gacha bolalaydi. Erkak Larcha urg‘ochisiga nisbatan yirikroq bo‘ladi. Bu ikkala tur zararkunandalarni qirib, tabiatga va inson faoliyatiga, o‘y sichqon va kalamushlarga qiron keltirib, ma’lum darajada tabiiy ekologik muvozanantni saqlashda, tabiat sanitari sifatida Ona tabiatga foyda keltiradi. Larchalar kichik yirqichlar sirasiga mansub bo‘lsa ham, sut emizuvchilar ekotizimining mo‘him vakili xisoblanadi va tabiatdagi zararkunandalar populyatsiyasini nazoratchisi xisoblanadi. Oq larcha qimmatbaho mo‘ynasi tufayli, palto yoqalarini bezashda ishlatilgani uchun dunyoda bir mavsumda minglab larchalar ovlanadi.

Qo‘yidagi Oq larchaning foto tasviri qo‘riqxonaning Tanxozdaryo bo‘limi dalat nazoratchisi J.Berdialiev tomonidan unga berkitilgan 34 bo‘lak sarhadlarida yashirin “Bushnel” fotovideo qopqon yordamida 2021 yilning fenologik kuz faslida olingan.

1-Rasm

2- Rasm

3-Rasm

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Baker.Rollin H 1983г. Michiganskie mlekoritayushie, str. 472-478. Michiganskiy gosudarstvennyy universitet.
2. King, Kerolin M. 1983g. Vidy mlekoritayushix.195:1-8. Amerikanskoe obshество mammologov. Nyu-York.
3. Raff. S, Uilson D. 1999 g. Smitsonovskaya kniga Severoamerikanskiye mlekorityushie. Vashington, izd. Smitsonovskogo instituta sovmestno s Amerikanskim obshestvom mammologov.
4. Materialy iz interneta. «Baza dannykh istorii jizni jivotnykh»
5. Nauchnyy fond Gissarskogo goszarovednika 2021-2022gg.